

145 ani de la proclamarea Independenței României

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Meșină
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cio.
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -688

Dictatura lui Antonescu: Cine e recalitrant e trădător

Prof. univ. dr. Ioan SCURTU

Se spune adesea ca „stilul este omul”, adică trăind într-un anumit mediu sau colectivitate, o persoana împrumută modul de comportare al acestora. De aceea, este ușor de recunoscut sau de intuit felul în care un om se manifesta în relațiile cu semenii săi. Exista și situații inverse, când un om impune colectivității propriul stil. Una dintre acestea a fost creată de generalul Ion Antonescu, devenit Conducătorul Statului român, la 5 septembrie 1940.

Un general la conducerea statului

Acesta a intrat în viața politică în calitate de militar activ, fapt ce contravenea spiritului constituțional și tradiției naționale. Au mai fost situații când ofițeri superiori și generali au ocupat funcții în stat, dar ei trecuseră mai întâi în rezerva; spre exemplu, cazul președinților Consiliului de Miniștri, generalul Arthur Văitoianu (1919) și Alexandru Averescu (1920 – 1921, 1926 – 1927). Implicarea directă a unui general activ în conducerea statului sublinia și mai mult situația de criză în care se afla România, în septembrie 1940. Militar de cariera, trăind într-un mediu în care formulele de adresare erau „Sa trăiți!” și „Ordonăți!”, generalul Antonescu, ajuns Conducătorul Statului, a căutat să impună stilul sau structurilor civile pe care le dirija, ba chiar întregii societăți. Contextul istoric i-a permis să procedeze astfel. Principalele forte politice – Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal – au evitat să-și asume răspunderea în acel moment extrem de dificil, sfātuindu-l pe general să formeze guvernul, promițându-i sprijinul lor. Antonescu nu a ezitat, socotind ca era șingurul în stare să redrezeze statul aflat în degringolada și să refacă granițele prăbușite în vara aceluia an.

Palatul este exclus din treburile statului

145 ani de la proclamarea Independenței României

2

În prima ședința a Conșiliului de Miniștri, desfășurată în ziua de 7 septembrie 1940, el a dat unele directive cu caracter general. A început cu „grija pentru țărani”, atrăgând atenția miniștrilor: *„Când spun grija pentru țărani – și fiecare din departamentele dvs. are legătură cu această țară, pentru ca de acolo ne vine și energia și viața, și ei mor de foame – atunci trebuie să vă preocupați de acest lucru, pentru a îmbunătăți starea țărănimii. Vă rog să luați măsuri [...] Dvs. trebuie să cunoașteți însă și punctul de vedere al generalului Antonescu. Eu nu centralizez; eu pedepsesc însă pe acela care trebuie să realizeze ceva și-mi ascunde adevărata situație”.*

A doua problema a vizat raporturile cu Palatul. După ce a apreciat ca regele Ferdinand și, mai ales, Carol al II-lea s-au înconjurat de o „clică” fără răspundere, dar care exercita adevărata putere în stat, generalul a precizat: *„S-a terminat cu trecutul în aceasta privință. Palatul nu se va mai amesteca în nici o problema a statului și acel ministru sau funcționar ce va fi prins de mine (ca întreține legături regale) va fi destituit imediat [...] Când regele va deveni cu vârsta și cu mintea ca să-și dea seama de problemele statului, vă rog să luați notă de acest lucru, nimeni nu va putea să-i supună problemele de stat și oricine și pe orice treapta s-ar găsi în stat, va fi destituit de mine [...] Nimeni nu va trece prin fața Palatului decât ca sa se închine în fata unui simbol. Este un simbol și nu are dreptul să se amestece în conducerea statului”.*

Elena, chemată să completeze educația lui Mihai

Deșigur, Antonescu avea în vedere vârsta și lipsa de experiență politică a regelui Mihai. Acesta avea doar 19 ani și abia își terminase liceul. Arthur Gould Lee, biograful suveranului, avea să scrie: *„El era regele, dar cu toate acestea nu știa ce trebuia să facă, caci nu fusese niciodată instruit în privința relațiilor dintre Coroana și capul sau membrii guvernului. Mai mult decât atât, nici nu cunoștea numele majorității miniștrilor săi. Nimeni nu-i oferise vreodată pregătirea necesară în problemele politice. Practic, el nu-și înțelegea responsabilitățile și prerogativele și nici problemele constituționale pe care le implica relația dintre Coroana și stat”.*

Obiectivul central al lui Antonescu era anihilarea rolului monarhiei în viața politică a României. Încă din ziua de 6 septembrie, Conducătorul Statului a trimis principesei Elena următoarea telegramă: *„Generalul Antonescu vă roagă respectuos să luați primul tren și să veniți cu un minut mai devreme lângă prea tânărul rege al țării, spre a-i completa educația (subl. ns.) pe care patria noastră și a lui i-o dorește fierbinte”.* La soșirea în țară, în ziua de 14 septembrie, Antonescu i s-a adresat cu apelativul „Regina-mama”, care a devenit titlul ei oficial. El nu înțelegea să-i confere o putere politică reală, ci – așa cum seșiza un diplomat elvețian – doar aceea de „guvernantă severă pentru tânărul rege”.

„Se va înlătura de la Curtea Regală imoralitatea, cupiditatea și intriga”

Cu acest prilej, Antonescu a lansat un *Apel către țară*, în care afirma: *„Familia regală va fi de acum înainte prin exemplul de moralitate, de sobrietate, de nepărtinire, de modestie, de conștiință civică și de ținută patriotică, simbolul din care se va inspira veșnic familia românească”.* În aceeași zi, au fost elaborate „principiile generale” date de Ion Antonescu pentru alcătuirea Statutului Casei Regale: *„Trebuie înlăturate cu desăvârșire, din Curtea Regală, politica, imoralitatea, cupiditatea și intriga”;* persoanele de la Palat vor fi numite de rege, „cu conșimțământul Conducătorului Statului și se vor schimba – în afara de marii demnitari și marea doamna de onoare – din 6 în 6 luni [...] Curtea Regală trebuie să servească ca pildă de corectitudine, cinste și demnitate”. În acest spirit, la 29 octombrie, generalul a hotărât ca înalții demnitari, membri ai Casei civile a regelui, și funcționarii de orice categorie nu vor putea ocupa o alta demnitate decât cea pe care o aveau la Casa Regală. Regele a trebuit să renunțe la *„orice participare îi revine în calitate de președinte activ al oricărei organizațiuni prevăzută a prin orice lege, decret-lege, statut etc., cu excepția celor care, prin tradiția începută de primul rege al României, se bucura de aceasta favoare. Pe viitor, instituțiile ce intenționează a solicita exclusiv președinția de onoare sau înaltul patronaj al suveranului vor adresa cererile lor prin Conducătorul Statului”.*

Regele – un simplu decor

145 ani de la proclamarea Independenței României

3

Cu avizul lui Antonescu au fost numiți în cadrul personalului Curții Regale: locotenent-colonel Dumitru Dămăceanu – aghiotant regal, Ioan Mocsony-Styrcea – mare maestru al Curții, Florian Marinescu – administrator al Curții, Octav Ulea – maestru al Curții, maior Mircea Tomescu – directorul biroului de studii s.a. Regele avea să aprecieze: „Antonescu luase în mâinile lui treburile țării, iar eu devenisem un figurant [...] Nu mă duceam în București decât din rațiuni oficiale, atunci când mă convoca Antonescu. <Convoca>, acesta este cuvântul potrivit”.

Reducându-l pe rege la rolul de simplu decor pentru regimul de la 6 septembrie 1940, generalul Antonescu nu a avut în vedere revitalizarea unei alte puteri a statului, și anume Parlamentul. Corpurile legiuitoare fuseseră dizolvate de Carol al II-lea, iar Ion Antonescu nu și-a propus organizarea de alegeri parlamentare; a decis să conducă prin decrete-lege. Astfel, Conducătorul Statului a preluat cele mai multe dintre prerogativele regale și întreaga Putere Legislativă.

„Seful de cabinet nu e pus pentru a fuma, face intrigi și primit cucoane”

Generalul era seful Puterii Executive pe care înțelegea să o exercite într-o manieră personală. În legătură cu modul de lucru al guvernului și relațiile dintre Conducătorul Statului și miniștrii, generalul Antonescu a precizat, în ședința din 7 septembrie 1940: „Tot ce vreau să vi se aducă la cunoștință, să se facă în scris”. La rândul lor, miniștrii urmau să se adreseze tot în scris și într-o formă succintă: „cine nu este în stare să prezinte lapidar o problemă, înseamnă că nu este locul lui acolo unde se găsește!” Miniștrii se puteau consulta cu șeful de cabinet, „care nu este acolo pentru a face intrigi, a fuma sau a primi cucoane, el stă acolo pentru a face legătura între dvs. și lucrările subalternilor [...] Sa încetați, chiar de mâine începând, să mai stea cineva la ușile dvs. – și voi face vizite speciale pentru aceasta”. Le-a atras atenția miniștrilor: „*Eu am o memorie drăcească și când voi veni acolo și voi vedea că nu s-a făcut nimic, fără să am obiceiul de a amenința, voi trece la fapte*”. Cu același prilej i-a avertizat: „Primesc observațiile dvs., dar vă rog să înțelegeți că recalcitranți nu vor exista sub generalul Antonescu. Cel ce este recalcitrant, îl consider trădător și trădătorii merg la zid”.

Nu accepta în guvern oameni „neserioși” ai lui Maniu

El se adresa astfel miniștrilor numiți de Carol al II-lea, care și-au continuat activitatea după demisia lui Ion Gigurtu, președintele Consiliului de Miniștri, și abdicarea regelui. Pentru formarea noului guvern, Ion Antonescu a negociat cu liderii Partidului Național-Țărănesc, Partidului Național-Liberal și Mișcării Legionare, prin intermediul unor oameni de încredere: Mihai Antonescu, colonelul Alexandru Rioșeanu și colonelul Nicolae Dragomir. Nu a acceptat persoanele propuse de Iuliu Maniu, considerându-le „neserioase”, dar a fost de acord cu numirea în guvern a doi specialiști (George G. Crutzeanu, la Finanțe și Gheorghe N. Leon, la Economia Națională) recomandați de Constantin I.C. Brătianu. A trebuit să ofere mai multe ministere legionarilor și chiar vicepreședinția Consiliului de Miniștri lui Horia Sima. În mod cert, negocierile pentru formarea guvernului nu i-au plăcut lui Antonescu, deoarece ele nu intrau în stilul său de activitate. De aceea, în ianuarie 1941, după înăbușirea rebeliunii legionare, a decis să procedeze în maniera care-i era caracteristică: să constituie un nou guvern, alcătuit din militari și câțiva civili, pe care să-i pună în fața faptului împlinit.

Nichifor Crainic, despre modul cum a fost cooptat în guvern

Unul dintre cei desemnați a fost Nichifor Crainic, care avea să scrie: „În ziua aceea, de 27 ianuarie 1941, mă ridicasem din pat și mă găseam, ca de obicei, la redacția revistei <Gândirea>, din strada Domnița Anastasia 18. La ora 13 și jumătate, un telefon de la Președinție m-a chemat să vin imediat, dar imediat, acolo. Eram sigur că e vorba de radiodifuziune, fiindcă nu bănuiam ce se pune la cale. Afară băntuia un viscol care te orbea și nu-ți îngăduia să înaintezi zece pași. Cu neputință să prind un taxi. M-am urcat la ziarul <Universul>, unde se tipărea revista noastră și am cerut mașina prietenului meu Ștefan Brăiloiu. La Președinție, unde se pătrundea acum cu mare anevoință, prin controale militare și polițiste, care căutau revolvere prin toate buzunarele, m-a întâmpinat Mihai Antonescu, care m-a rugat să iau loc în sala de așteptare, fără absolut nici o lămurire. Sala a început să se populeze cu figuri de

145 ani de la proclamarea Independenței României

4

generali. Erau mulți și nu cunoșteam pe nici unul. Din felul cum vorbeau între ei înțelegeam că nimeni nu știe de ce este chemat. Am așteptat mult și bine. Se făcuse ora 15 și-mi era foame. În sfârșit, cineva ne poștește sp trecem cu toții în cabinetul Conducătorului, unde aștepta preotul cu crucea pe masp. Am înțeles. Am început pe rând să depunem jurământul, care nu se mai făcea în fața regelui, ci numai a lui Ion Antonescu. Abia după jurământ mi s-a spus că sunt ministrul Propagandei Naționale. Și tot așa, fiecăruia”. Crainic afirma că, ulterior, a discutat cu Ilie Șteflea, care i-a spus ca fusese chemat de generalul Antonescu, în ziua de 27 ianuarie, la ora 7 și „i-a dat ordin sa-i prezinte o lista de generali pentru ministere„. Șteflea a precizat: „A luat <Anuarul Armatei>, i-a însemnat pe cei cu calificative mai mari și exact într-o jumătate de ceas i-a prezentat lista. Am găsit însă ca la Propagandă n-ar fi potrivit un militar și a căzut norocul pe mine”.

Deocamdată, în septembrie 1940, imediat după preluarea puterii, Ion Antonescu a trebuit să accepte „târguielile” pentru alcătuirea noului guvern, care a depus jurământul la 14 septembrie 1940; tot atunci, România a fost proclamată Stat Național-Legionar. El însă nu era dispus să conducă în vechea maniera, când hotărârile se adoptau după lungi discuții, iar președintele Consiliului de Miniștri era un fel de moderator, care sintetiza concluziile pe baza cărora se iau hotărârile.

Cum se discutau problemele despre armată

În după-amiaza zilei de 18 septembrie 1940, a avut loc prima ședință a noului guvern, la care s-au discutat probleme curente. Prima dintre acestea s-a referit la armată. Pentru maniera de conducere este semnificativ următorul dialog purtat cu generalul Pantazi, subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naționale: „General I. Antonescu: Am dat instrucțiuni lui Ioanițiu (șeful Marelui Stat Major) să demobilizeze până la 30% (din cei concentrați). Când începe demobilizarea? General C. Pantazi: La 16 septembrie. General I. Antonescu: 16 septembrie a trecut. Dvs. nu știți dacă a început? General C. Pantazi: Nu. General I. Antonescu: Trebuie sa urmăriți, cu date precise, dacă ordinele date de dvs. se executa. General C. Pantazi: Ați ordonat direct și n-am fost încunoștințat. General I. Antonescu: Am discutat în Consiliul care a avut loc în Statul Major. Măine dimineață să știu toată această chestiune, să cunosc: ce e cu demobilizarea, cu darea drumului rechizițiilor, cu trecerea soldaților și a rechizițiilor la diferite unități la ajutorarea muncii câmpului, în zonele unde se găsesc, pe echipe, care să meargă să ajute localnicii la arat. Toate acestea trebuie puse în aplicare imediat”.

„Vă notați și peste 24 de ore raportați ce ați realizat”

În fond, Conducătorul Statului îi trata pe miniștri ca pe niște secretari care aveau rolul de a executa dispozițiile sale. În aceeași ședință, el a precizat: „Dvs. va notați toate chestiunile ce vă interesează și peste 24 de ore vă cer să-mi spuneți ce ați realizat”. Generalul îi întrerupea adesea pe miniștrii, cu expresii precum: „Nu: <cred>. Care este situația?” (pentru a i se relata exact dacă România avea sold creditor în Belgia, Anglia și Franța). „Domnul ministru al Economiei Naționale și dl. colonel Dragomir au în aceasta privință (a salarizării) instrucțiunile mele”.

Către ministrul Agriculturii: „Nu mai vreau ca vreun petic de pământ să rămână în paragină”. Când profesorul Traian Brăileanu s-a referit la unele probleme privind școala și că dacă se va înțelege cu Horia Sima, Antonescu l-a întrerupt: „Nu: <dacă>. Trebuie să te înțelegi!” Oarecum surprinzător, Antonescu a folosit în această primă ședință a Consiliului de Miniștri cuvântul trădare: „Nu exista nici o trădare a mea față de d-l Sima, nici a d-lui Sima față de mine. Acestea sunt prostii ale vieții omenești. Noi mergem în frăția cea mai deplină”. Deocamdată, acest cuvânt nu părea a avea substanță, dar peste puțin timp avea sa desemneze o realitate, care a dus la conflictul din ianuarie 1941.

„Tot ce spun trece la execuție. Eu țin minte totul”

Uneori, generalul s-a arătat conciliant; astfel, s-a adresat lui Traian Brăileanu cu cuvintele: „Domnule profesor, primul lucru care este de luat în seamă este baza pe care stăm în învățământ. Această bază am trasat-o cu ocazia directivelor date. Dacă ai obiecțiuni, fă-le. Nu comand în stat ca la cazarmă. Mă pun de acord. Sunt un om înțelegător”. Dar însuși faptul ca s-a referit la cazarmă, arată originea atitudinii

145 ani de la proclamarea Independenței României

sale. Chiar în acea ședință s-a adresat miniștrilor: „Am să vă aduc la cunoștință programul de lucru al dvs. cu mine și vi-l veți stabili pe al dvs. între dvs., în cadrul organizării pe care trebuie s-o faceți”. Spre finalul întâlnirii, a accentuat din nou: „Tot ceea ce spun aici trece la execuție și se urmărește execuția și mi se spune dacă s-a executat sau nu. Eu țin minte totul. Am o memorie de drac”.

„Totul în guvern este el”

Modul de conducere a statului era unipersonal. Ministrul Constantin Pantazi avea să scrie: „Generalul Antonescu nu înțelege să execute decât o conducere Cezariana; deci, în primul rând, totul în guvern este el, iar membrii guvernului sunt elemente de execuție”. Același ministru menționa: „În funcționarea întregului aparat de conducere a statului și peste tot, impulsul direct al Conducătorului Statului, astfel încât tot aparatul de stat funcționează după o direcție reglatoare unică, iar fiecare ministru execută hotărâri pornite de la Conducătorul Statului. Miniștrii sunt executați. Ei au toată libertatea măsurilor de executare și a alcătuirii legilor necesare privind execuția ce s-a hotărât, dacă este pentru aceasta nevoie de o lege nouă. Munca lor trebuie să fie creatoare”.

Antonescu introduce stenografia discuțiilor din Consiliul de Miniștri

Încă de la începutul guvernării sale, generalul Antonescu a dispus – pentru prima dată în istoria României – ca discuțiile din Consiliul de Miniștri să fie stenografiate, pentru a se putea verifica în timp deciziile luate, responsabilitățile și modul de îndeplinire. Dincolo de acest aspect oarecum administrativ, rămâne faptul că istoricii au la dispoziție un material documentar de cea mai mare importanță pentru reconstituirea acelei perioade. Stilul impus de Ion Antonescu nu era doar rodul mentalității sale de militar, format la cazarmă, unde conducerea se realiza prin ordin (care „nu se discuta, ci se executa”), ci și al convingerii că purta întreaga răspundere pentru modul de administrare a statului. Mircea Vulcănescu, subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe, după 27 ianuarie 1941, a reținut: „Când veți fi chemați să răspundeți de ceea ce ați făcut, eu sunt acela care va răspunde pentru d-voastră. De aceea, pretind să știu tot ce faceți în sectoarele d-voastră de activitate. Pentru că numai eu guvernez în țara asta”.